

FÉJA GÉZA

LÁTOGATÁS A KACAGÓ EMBERNÉL

Sóshalom, augusztus hava

A hajnali vonatból gyűrött arcok szálldogálnak lefelé, mikor Vásárhelykutason megpihen a vicinális. Szabó Pál barázdás arca mellett feltűnik Illyés Gyula. A gazdák valami ösztönös érzéssel mingyárt magukhoz ölelik, „somogyi gyerekeknek” hívják becézgetve. Írók, fiatal szociológusok érkeztek, hogy a tanyákat járják, mint a gazdák vendégei.

Az állomás előtt a könnyű alföldi homokfutók s pihent, fényesszőrű karcsú lovak. Egyelőre nagy a tanyajáró írók becsülete, egy öreg gazda megható lelkeséggel kéri Karasz Pétert, a feketebajszú pusztai törzsfőnököt:

— Mán csak nekem is jusson belőlük. Itt szorgoskodik az egész újszerű, irodalmi ki-rándulás másik főrendezője is, Simándy Béla tanyai tanító, s mint milyen páratlan a maga nemében, vajon miért helyettes tanító még ma is? Viszont helyettes tanítói garasából még „Tanyai újságot” is ad ki a nép számára.

„Bévül lakozó,, gerlék

Az első út a Gregus Máték tanyájához vezet. Sokat hallottam már róluk, nagyhírű emberek itt: Tiszántúl. Három nemzedék áll egymás mellett: a nagyapa, az apa s a gyerek, mögöttük pedig a negyvenholdas gyümölcsfa-birodalom. Csak őszibarackfája négyezer darab van, jó évben négy-öt vagon barackot exportál. Kilenc holdon eperfák borulnak egymásba, drótsövény körülöttük, mert ez a lábasjóság birodalma. Tökéletesebben s bölcsebben lehetetlen kihasználni a földet. Az őszibarack-erdőben a faszorok közt szőlőlugasok húzódnak s a csemeték ezrei, összesen nyolcvanezren.

Már csak azért is érdemes ide elzarándokolni, hogy az ember meghallgassa ifjabb Gregus Máté kacagását, mely olyan, mintha egy leszálló gerlesereg búgna. Az Isten, bizonyára jutalomképpen, ilyen bévül lakozó gerlékkel jelölte meg a fák barátját: a Gregus-dinasztiát.

S a negyvenholdas gyümölcsös meg a rajta fekvő szeszfőzde után évi ötezer pengő adót fizetnek. Az ezerholdas birtok nem fizet sokkal többet, élénk példájául annak, hogy a nagy-birtokrendszer fenntartása „nemzeti érdek”...

A birtok peremén áll a Póshalom, melyet Gregussék szerint még az ősmagyarok hordtak süveggel, hogy katonai megfigyelőhelyük legyen. Felmegyünk a tetejére, s előttünk a negyvenholdas kis Kánaán, a szélén csillog valami: a család saját strandja.

A szövetkező ember

Már én olyan szövetkező ember vagyok — mondja ifjabb Greguss Máté, s rámveti meleg barna szemét. Olyan a szeme, mint a humusz gyémántja. Az arca meg, mintha a magyar mókafa lombja lenne.

Úgy kerül szóba a dolog, hogy érdeklődöm a lábasjóság iránt, s kisül, hogy több ezer hófehér parlagi csirkéje van. Nagy baromfiszövetkezetet akar csinálni, s már meg is kezdte a szervezkedést, lassanként ilyen hófehér tyúkok és kakasok fognak, kapargálni valamennyi udvarban. Mert a „szövetkező ember” húsz tojást ad ingyen bárkinek, csak három jércét kell cserébe visszatni. Jó volna remélni, hogy ebből majd igazi „szövetkezés” lesz, s nem pesti vezérigazgatókkal megosztott álszövetkezet...

Egészen meglepő dolog a tanyai gazdák szociális érzése. Greguss Máté havi 40—50 pengőt és ellátást ad a hónapszámosának, mikor a szomszéd birtokos három köteg cirokszárat adott a télen hajnaltól vakulásig tartó munkájáért a férfinapszámosnak. S a negyvenholdas kisbirtokon négy-öt munkást foglalkoztat állandóan.

A vásárhelyi határban egy pengő húsz fillér a napszám, s ellátás jár hozzá. A gazda beteg lenne a szegénytől, ha éhen maradna a munkás, vagy a saját kenyereit enné. A nagybirtok pedig 60—80 fillér napszámot fizet ma ellátás nélkül...

Házitanító és 64 olvasókör

A gyerekek után kérdezősködöm, ifjabb Greguss Máténak bizony már öt gyermeke van. Tiszántúl vagyunk! S házitanítót szokott nekik tartani, akár némelyik nagybirtokos a tanyán gyermekek számára. Hát ennek a magyar parasztságnak előretörésétől kell a kultúrát féltetni? A vásárhelyi tanyavilágban hatvannégy olvasókört találunk könyvtárral, rádióval. A vásárhelyi piacon százsámra árulják az elnyűtt fővárosi ponyvafüzeteket. A parasztság dícsérete, hogy még a ponyvát is egy-kettőre elnyüvik, a mi szegyenünk pedig, hogy olcsó népkönyvekkel még mindig nem árasztjuk el a falut s a tanyát.

Mezőgazdasági kultúráját megcsinálta ez a nép, a nagybirtokot védő érvek itt halomra dőlnek. Ha betérünk egy-egy tanyára, élvezetik a büszkeséget: a toporzékoló fajmént, a tenyészvikát. A tanya felett szélmotor bűg, a szemet termő földek mélyszántást kapnak. A konyhákban s a szobákban az ősi vásárhelyi cserepes-ipar remekei fogadnak. Az életük: puritán, derűs és meleg. Mindent megcsináltak, ami az izmaikból és ösztöneikből tellett. Csak az maradt el, aminek fölülről kellett volna jönnie: a szellemi kultúra. A nagyszámú, s a föld veritékéből élő középosztály alig tud valamit is visszafizetni a földnek s a népnek ...

A nagy tartalék

Ez a tanyarendszer a magyarság nagy tartaléka. Vannak persze más tanyák is. A Köröszugban nagybirtokok ütközőpontjaiban s peremén megbútt nyomortanyák, ahol törpebirtokos Kukucska Jánosok lesik a filléres napszámot, s gyűjtik az arzént. De ez a tanyarendszer, ahol 500 hold a legnagyobb birtok, az egészség vára, az izmok és idegek áldott őrizője. Olyan szabadon és dűsan virágzik itt az ember, mint az élőfa. Betérünk egy negyvenholdas gazdához, ki tizennyolc gyermeket nevelt. A fiúk megházasodtak, a leányok férjhezmentek; de otthon vannak mind, számszerint hatvanhárman. Egész kis törzs ez, s bizony ebédre elfogyasztanak egy kisebb disznót. Nyolcszáz holdat bérel a törzs, s hódít magának belőle évről-évre.

Dunántúlnak s Ormánságnak itt az antipólusa. Egyik legnagyobb feladatunk Dunántúl s az Ormánság sorsa felett töprenkedni, a másik hasonló nagy feladat azonban: Tiszántúl. Tiszántúl bontatlan erejét megsokszorozni és szétsugározni!

S talán itt fog felragyogni a remény betlehemi csillaga is: a parasztszolidaritás. Úgy érzem, hogy ez a gazdaréteg meg fogja ragadni a magyar nincstelen kezét. És rá fog ébredni arra, hogy az agrárgondolat lendítőereje és legnagyobb fegyvere a hárommillió Földnélküli Jánossal kötött testvéri szövetség.

A kis Amerika

Jókora szikes terület volt ez. Kissé megtollasodott „tanyások” (így hívják itt a béreseket) vettek itt két-három hold földet. Öt-hat év után másoknak adták el, s jobbat vettek. A makacs sziknek meg kellett törnie ennyi emberi erőfeszítés láttára. Ma már kitűnő búzatermő föld. Kis Amerikának hívják, mert nagyon sűrűn váltakoztak az emberrajok rajta.

Itt megnyílt a magyar paraszt előtt a határ, s most szép, kenyérszagú szavakkal beszámol az írók előtt sáfarkodásáról. S megszegi számunkra a hófehér alföldi kenyeret. Az első éjszakát a városban töltöm, de itt is egy nagy malom bűg. Mintha egy szép folyó bűgása ringatná álomba az embert. S így is van ez: a kenyér folyama zúg itten, és siet tovább elfáradt milliók megvidámítására.⁹

⁹ Magyarország, 1935. augusztus 28. 5.